

*О. В. Старостіна,
викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування,
Міжнародний гуманітарний університет;
О. В. Радюшин,
викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування,
Міжнародний гуманітарний університет*

ЗНАЧУЩІСТЬ ПРОВАДЖЕННЯ БІЛІНГВАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Сучасна дійсність ставить перед вітчизняною педагогічною наукою складне завдання виховання молоді в дусі миру й поваги всіх народів, формування й розвитку в підростаючого покоління вмінь спілкуватися й співпрацювати з людьми різних національностей, віросповідань, соціальних груп, розуміти й цінувати своєрідність культур інших народів.

При дослідженні проблем полікультурної освіти досить актуальним стає вивчення її компонентів, умов і засобів розвитку. Як такий засіб може виступати білінгвальна освітня програма, що вирішує цілий комплекс освітньо-виховних завдань, які забезпечують прилучення майбутніх фахівців до цінностей світової й вітчизняної культури.

Теоретичною основою для аналізу умов духовного, творчого розвитку особистості в полікультурному середовищі виступають культурологічні положення про сутність взаємодії різних етнічних культур, діалог культур. Урахування мовленнєвої ситуації в регіоні, соціокультурних умов, економічних інтересів, історичних і культурних зв'язків стає, таким чином, основою для моделювання процесу полікультурного виховання, духовного розвитку студентів з опорою на геополітичну специфіку того або іншого регіону.

Так, полікультурна освіта як інструмент інтеграції національних меншин у домінуючому культурному середовищі вивчалася Г. Дмитрієвим [1], реалізації полікультурного підходу в змісті навчально-виховного процесу присвячені роботи Т. Менської [2]. Взаємозв'язок полікультурної освіти й білінгвального навчання розглядається в роботах І. Алексашенкової [3] та ін.

Глибокі зміни у світі й українському суспільстві вимагають нових підходів до цієї проблеми. Мета полікультурної освіти полягає у гармонійному розвитку майбутнього фахівця – особистості, яка була б здатна до активної життєдіяльності в багатонаціональному й полікультурному середовищі, що володіє розвиненим почуттям розуміння й поваги інших культур, уміннями жити в злагоді й спокої з людьми різних національностей, рас, вірувань.

Геолінгвістична ситуація останнім часом істотно змінюється. У третьому тисячолітті стало очевидним, що людство розвивається по шляху розширення взаємозв'язку й взаємозалежності різних країн, народів і культур. Тому вивчення живої мови як засобу спілкування неможливе без одночасного вивчення культури того народу, що спілкується на цій мові. За твердженням В. Кабакчи [4], світ вступив в епоху білінгвізму, коли кожній людині необхідно володіти мінімум двома мовленнєвими системами – рідної мови й системою будь-якої іноземної мови.

До базових процесів, сприяючих становленню людини як суб'єкта життя, історії і культури пропонується відносити життєтворчість, культурну ідентифікацію, духовно-етичний розвиток особи, індивідуалізації. Дані процеси знаходять своє віддзеркалення в моделі розвитку полікультурної компетентності вчителя як застави виховання людини культури. Освітня середа, в яку включений вчитель, робить безпосередній вплив на ефективність позначених базових процесів.

Найбільш перспективним засобом у цьому напрямку, ми вважаємо застосування білінгвальної програми у процесі професійної підготовки. Такий взаємозв'язок і взаємозумовленість культури й мови спонукав нас приділити увагу до проблеми полікультурної професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ. З іншого боку, особливу актуальність здобуває формування полікультурної педагогічної компетентності у самих педагогів вищої школи. Даний процес, на наш погляд, містить підготовку викладачів до здійснення освітнього процесу з опорою на ідеї полікультурної освіти.

Однак, представлений в літературі зміст білінгвальної освіти, загалом недостатньо співвіднесений з віковими особливостями студентської молоді та професійно-економічною специфікою самої підготовки, щоб забезпечити даний процес.

Викладання іноземних мов дозволяє викладачу не тільки розвивати лінгвістичну компетенцію у майбутніх фахівців, але й знайомити студентів з культурою країни засобами мови. Тут важливим є те, щоб дисципліна містила опис цінностей, звичаїв, традицій, світогляду, а не тільки віддзеркалювала професійно-специфічний аспект.

Реалізація полікультурної освіти висуває необхідність розробки програми підготовки викладача як посередника між культурами різних народів, організатора міжкультурної комунікації шляхом розробки й впровадження білінгвальних освітніх програм у процес професійної підготовки майбутніх фахівців.

Реалізація полікультурної освіти висуває необхідність розробки програми підготовки викладача як посередника між культурами різних народів, організатора міжкультурної комунікації. Це велика і складна робота, яка вимагає відповідного теоретико-технологічного забезпечення. Очевидно, що важливими компонентами професійної освіти в умовах багатокультурного світу і полікультурності суспільства повинні стати:

- знання викладачем завдань, основних ідей, понять полікультурної освіти;
- культурологічні, етноісторичні, етнопсихологічні знання, що дозволяють усвідомити різноманіття сучасного світу та специфіку культурних проявів на рівні особи, групи, соціуму, забезпечити розуміння важливості культурного плюралізму для особи і суспільства;
- уміння виокремлювати або вносити до змісту загальної освіти ідеї, що віддзеркалюють культурне різноманіття світу, країни, етнічної групи;
- уміння організувати педагогічний процес як діалог носіїв різних культур у часі і просторі [5].

Освітня програма (*куррикулум*) розуміється як новий вигляд програми, побудованої на особливих методологічних підставах.

Відмінною рисою куррикулума є високий ступінь відвертості, недирективний характер цілепокладання і планування освітнього процесу, який поєднується з наявністю таксономії різних цілей, в ієрархічному порядку за певними сферами діяльності і рівнями освоєння змісту програми.

Оскільки білінгвальне навчання є способом трансляції культури засобами рідної і іноземної мов та містить нове розуміння людини в її бутті і міжособистісних зв'язках, в діалозі культур і незапрограмованій комунікації у їх різноманітті, ми зосередили увагу на конструюванні і реалізації білінгвальних освітніх програм, що відображають дане положення.

Білінгвальні освітні програми, повною мірою відповідаючи сутнісним характеристикам освітніх програм окремих навчальних курсів, мають низку особливостей:

- полікультурну спрямованість, що припускає побудову змісту програми на принципі «діалогу культур», яка містить «зустріч» навчальних і професійних культур різних країн;

- різноманіття цілей різного рівня, направлених на подолання меж наочної монокультури, що склалися, і формування синтезу спеціально-наочної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції;

- оптимальним поєднанням компаративістського та інтеграційного дидактико-методичних підходів;

- співвіднесеною з освітніми і навчальними програмами згідно з відповідними блоками дисциплін, що вивчаються студентами на рідній мові.

Перераховані особливості білінгвальної освітньої програми дозволяють розкрити вимоги до полікультурності освіти, які полягають в тому, щоб спонукати студентів до контрастного мислення, рефлексії власної життєвої ситуації, критичному відношенню до забобонів і стереотипів, використанню багатобразних форм учення для ознайомлення з традиціями і типами мислення представників іншої культури.

Білінгвальна освітня програма у вищій школі може істотно вплинути на рівень розвитку полікультурної взаємодії студентів, якщо:

- білінгвальне навчання розглядатиметься як засіб рішення освітніх задач, що забезпечують залучення студентів до цінностей світової і вітчизняної культури, а також розвиток їхніх здібностей до міжкультурної взаємодії;

- конструювання змісту білінгвальної освітньої програми здійснюється на рівні синтезу мовленнєвої, спеціально-наочної і соціокультурної компетенції;

- при реалізації білінгвальної програми використовуватимуться технології відкритого навчання, що забезпечують самостійність і творчий пошук студентів в освітньому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитриев Г.Д. Многокультурное образование / Г. Д. Дмитриев. – М. :,1999. – 208 с.
2. Менская Т.Б. Поликультурное образование : программы и методы / Т.Б. Менская // Общество и образование в современном мире : сб. матер. из зарубеж. опыта. – Вып. 2. – М., 1993.
3. Алексашенкова И.В. Билингвальная образовательная программа (куррикулум) как средство поликультурного образования студентов : дисс. канд пед. наук : Общая педагогика, история педагогики и образования / Ирина Валентиновна Алексашенкова. – 2000, Новгородский государственный университет им. Ярослава Мудрого.

4. Кабакчи В.В. Функциональный дуализм языка и языковая конвергенция (опыт моделирования языковой картины земной цивилизации) / Когнитивная лингвистика: ментальные основы и языковая реализация. Ч.2 Текст и перевод в когнитивном аспекте : сб. статей к юбилею профессора Н.А. Кобриной / отв. ред. Н.А. Абиева, Е.А. Беличенко. – Спб. : Тригон, 2005. – (188с.), с. 164–175.
5. Садікова Л.Р., преподаватель иностр. языка, АФ Академии управления «ТИСБИ» (г. Альметьевск) Поликультурное образование – актуальная проблема высшего учебного заведения.

І. В. Ступак,

*доктор філологічних наук, професор,
декан факультету лінгвістики та перекладу,
Міжнародний гуманітарний університет*

СЕМАНТИКА КАУЗАТИВНОСТІ

Основу сучасного мовознавства становить функціонально-семантичний підхід до вивчення мовних явищ, тому дослідження таких категорій, як каузативність, викликає неослабний інтерес, що підтверджено цілою низкою монографій і статей.

Разом з тим, незважаючи на велику кількість досліджень, поняття «каузативність» залишається суперечливим у зв'язку з відсутністю спільних принципів тлумачення лінгвістичних категорій в лексиці та граматиці. Це призводить до того, що один і той же термін, наприклад, функціонально-семантична категорія та функціонально-граматична категорія, має різне тлумачення: як функціонально-семантичну категорію [2, с. 9], як реалізацію причинно-наслідкових відношень [3, с. 302], як мотивацію вияву ознаки [5, с. 56].

Тлумачення каузативності як функціонально-семантичної або функціонально-граматичної категорії базується на тому, що вона взаємодіє як з лексичними, так і граматичними категоріями. На думку Т.А. Кільдибекової [2, с. 10] «... каузативність має «вихід» у функціонально-семантичні категорії результати, суб'єктно-об'єктних відношень». Для того, щоб окреслити межі категорії каузативності в мові, треба перш за все визначити коло перетину зі суміжними граматичними категоріями – перехідність і залог.

Каузативність безпосередньо пов'язана з перехідністю, оскільки перехідність є обов'язковою ознакою каузативного дієслова. Хоча опозиція «каузативне дієслово – його некаузативний корелят» спирається на опозицію «перехідне дієслово – неперехідне дієслово» між ними не існує взаємно-однозначної відповідності. Поняття перехідності значно ширше ніж поняття каузативності. А.А.Уфимцева [5, с. 422–423] відносить до перехідних дієслів суб'єктно-об'єктні та об'єктно-суб'єктні дієслова: перехідні й каузативні дієслова називають дію, яка спрямована на об'єкт. Перша група дієслів характеризується орієнтацією дієслівної семантики на характеристику суб'єкта. Їх семантичною особливістю є те, що вони виражають дію, яка замкнута в суб'єкті, наприклад, дієслова типу *слухати, бачити, читати*. У дієслів такого типу сема